

Sivu(i)ttain, viisto(i)ttain, vino(i)ttain

Useimmat *ttain*-, *ttään*-adverbit ovat muodoltaan selviä, vain joissakin on horjuntaa yksikkö- ja monikkovartalon välillä.

Distributiivisissa adverbissa on monikkovartalo vallitseva (*ajoittain*, *asteittain*, *hetkittäin*). Nykysuomen sanakirja on *i*-vartaloissa omaksunut *ei*:llisen asun, merkiten *lasittain* paraseittain (kuitenkin: *parittain* = pareittain). Myös *tukuittain* on johdonmukaisuussyistä asetettu etusijaan, samoin *paljoittain*.

Adverbeissa, jotka vastaavat kysymykseen »missä asennossa?» sen sijaan on eräitä selviä yksikkövartaloita, ainakin *jäljettäin*, *perättäin*, *rinnattain*, *sisättäin*, *vierettäin*, joiden rinnalla on asut *jäljekkäin*, *peräkkäin*, *rinnakkain*, *sisäkkäin*, *vierekkäin*. Sen vuoksi ei ole ilman muuta selvää, että sellaiset *i*:ttömät muodot kuin *sivuttain*, *viistottain*, *vinottain* pohjautuvat *i*:lliseen kantaan. Sanakirjasäätiön kokoelmisissa on kyllä selvästi diftongipohjaiset asut *sivuttain* (Ilomantsi), *sivuuttaasin* (Kurikka, Laihia) ja *vinoottaasin* (Isokyrö, Lapua), mutta sehän ei vielä todista, että nämä sanat kaikkialla olisivat alkuperin *i*:llisiä. Saarimaa on v:sta 1947 suositellut oppaissaan asuja *sivuittain*, *vinoittain*; Kettusella on suositukset *sivuittain* 'sivu kerrallaan', *sivukkain* (t. *sivuttain*) = vierekkäin, sekä *vinoittain*. — On selvää, että *sivuittain* 'sivu kerrallaan, sivukaupalla' on oleva *i*:llinen, kysymys on merkityksistä 'sivu sivua vastaan; poikittain; sivusuunnassa'.

NS:n aineksessa ovat *i*:ttömät muodot näistä sanoista ehdottomana enemmistönä. Joku esimerkki:

sivuttain, n. 170 esiintymää. Paitsi kiinteitä voi veturissa myös olla s. liikkuvia pyöräpareja (Väinö Airas 1922). [Lihaksissa] on sukkulamaisia

soluja — — jotka liittyvät toisiinsa s. (Sairaanhoitajattarien oppikirja I 1929). Silja — — katseli saapuvaa venettä s. seisten (F. E. Sillanpää 1931).

sivuittain, n. 50 esiintymää. Laudat, lankut ja hirret (seinässä) liitetään yhteen s. (Evert v. Konow 1931). — jotta hihnalla olisi tilaa hieman liikkuu s. (Paavo Pero 1932). [Härkä] käänsi päättään hiukan s. (Auni Nuolivaara 1936). — — katseli maahan, s. häneen (Iiris Uurto 1936).

viistottain, 15 esiintymää. — — istahti rahille v. pöytään (Raf. Engelberg 1911). Tuon tuostakin iskeytyi seiniin v. teräviä vesipiikkejä (Unto Seppänen 1928). — — v. tulevat iltauringon säteet (Erkki Kivijärvi 1935).

viistoittain, 1 esiintymä. Jouselliset — — juoksevat v. häntä kohti (Lauri Haarla 1934).

vinottain, 45 esiintymää. — — komeroseinät koristeltiin v. toistensa takana olevin — — pienpylväin (Carolus Lindberg 1931). [Rakennukset] olivat joko pitkin tai poikin, ei v. yleistä asetelmaa vastaan (Eino Juttikala 1934). Tuolit ovat v. pöydän ympärillä (Unto Karri 1934).

vinoittain, 4 esiintymää. Huomaa vasemman puolen v. asetetut istuimet (Helsingin Sanomat 1936). Ne ommellaan vinoittaiseen asentoon loimi- ja kudelankoihin nähden (Iso Tietosanakirja 1937). Tiiti lähtee lähestymään v. hanhia (Yrjö Kokko 1950).

Sivu(i)ttain-adverbissa ei monikollis-resiprookkinen merkitys 'sivu sivua vastaan' ole useinkaan esillä, vaan merkitys on enimmäkseen 'poikittain, sivu päin; sivusuunnassa', mikä yleis-kielen puhujan ja kirjoittajan mielessä tukenee *i*:töntä asua. Adjektiivikantaisissa adverbissa *viisto(i)ttain*,

vino(i)ttain ei varsinainen monikollisuuden merkitys tunnu lainkaan — vastaavat paikallissija-adverbit *viistossa*, *vinossa* ovat yksiköllisiä.

Yleiskielen kannalta asettaisin *i*:lliset asut *sivuittain*, *viistoittain*, *vinoittain* etusijaan tämän adverbiryhmän yleisen monikkovartalaisuuden vuoksi. Mutta koska *i*:ttömät asut ovat aivan yleisiä parhaassakin kirjallisuudessa ja selvästi yksikkövartaloisia paralleleja on olemassa, pitäisin myös *i*:ttö-

miä asuja *viistottain*, *vinottain* yleiskielessä hyväksyttävänä, samoin asua *sivuttain* (paitsi merkityksessä 'sivu kerrallaan, sivukaupalla').

MATTI SADENIEMI

Tämä alustus esitettiin Suomen Akatemian kielilautakunnalle sen kokouksessa 21. 10. Lautakunta yhtyi alustajan ehdotukseen.